

TÜRK LİRASI SİMGESİNİN YAZIMINDA TİPOGRAFİK PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Erol ÇİTÇİ¹

ÖZ

Merkez Bankası 2012 yılında Türk lirasını simgeleyecek TL simgesini kamuoyuna tanıttı. Ancak geçen süre zarfında, simgenin yazılısındaki tipografik sorunlar ortadan kaldırılabilmiş değildir. Semt pazarlarındaki tezgahlarda, market ve vitrinlerin etiketlerinde ya da gazete, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarında kullanılan TL simgesinin grafik tasarım açısından oldukça sorunlu örnekler görülmektedir. Fiyat belirten reklamlarda grafik tasarım açısından doğru işlerin üretilmesi için TL simgesinin tipografik problemleri çözülmesi gerekmektedir. Bu çalışmada yeni TL simgesinin yazımındaki tipografik sorunlar ele alınmış ve tespit edilen problemlerin giderilmesine ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiştir. Çalışmada çeşitli görsel kaynaklar taranarak TL simgesinin yazılısındaki hatalar incelenmiş ve bu problemlerin asılması yönünde çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Lirası Simgesi, Tipografi, Simgesi, Grafik Tasarım

¹Öğr. Gör., Ahi Evran Üniversitesi, Mucur Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, Grafik Tasarım Programı, ecitci(at)ahievran.edu.tr

TYPOGRAPHIC WRITING PROBLEMS IN THE TURKISH LIRA SYMBOL AND PROPOSED SOLUTIONS

ABSTRACT

In 2012, the Central Bank has declared the new symbol for the Turkish lira. However, during the time period, the typographic problems of the symbol can not be resolved. The TL symbol used in bazaar, markets, shop showcases or mass media such as newspaper, television and internet has very problematic examples in terms of graphic design. In order to provide the right graphic designs, the typographical problems of the TL symbol in the price ads must be solved. In this study the typographic problems in the use of the new TL symbol are discussed and suggestions have been developed for solving these problems. In this study, various visual sources with incorrect TL symbols have been investigated and solutions have been put in place to fix the problems.

Key Words: Turkish Lira Symbol, Typography, Symbol, Graphic Design

Çitçi, Erol. “Türk Lirası Simgesinin Yazımında Tipografik Problemler Ve Çözüm Önerileri”. *ulakbilge* 5. 12 (2017): 795-812

Çitçi, E. (2017). Türk Lirası Simgesinin Yazımında Tipografik Problemler Ve Çözüm Önerileri. *ulakbilge*, 5 (12), s.795-812.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından Türk lirasına yeni bir simge belirlemek amacıyla simge tasarım yarışması düzenlendi ve sonuçlar 1 Mart 2012 yılında kamuoyuna duyuruldu. TL simge yarışmasının çıkış noktası 2005 yılında Türk lirasından altı sıfır atılmasıyla başlamıştır. Azalan enflasyon oranları, ekonomik göstergelerin olumlu seyri ve Avrupa Birliği üyeliği yolunda atılan adımlar, dolar ve euro'da olduğu gibi, güçlü ve güvenilirliği yüksek olan bir Türk ekonomisini işaret edecek para simgesine ihtiyaç duyulmasına neden oldu.

Türk lirası simgesinin tasarımı ve kullanımı çeşitli platformlarda tartışıldı. TL simgesinin ilanının üzerinden beş yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen, yeni simgenin toplum tarafından kabulü ve kullanımıyla ilgili toplumsal uzlaşya varılamamıştır. Pazarlarda, vitrinlerde, gazete, dergi, afiş, broşür, internet ve televizyon reklamlarındaki Türk lirası simgesinin Merkez Bankasının ilan ettiği kullanım standartlara uyulmadığı görülmektedir. Dolar ve euro para simgeleri, tedavülde oldukları ülkelerde belirlenmiş kurallar çerçevesinde kullanılırlar ve bu simgeler tipografik kurallar açısından daha az sorunludurlar. Oysa Türkiye'de TL simgesinin hâlâ problemlidir. Gökçearslan'ın (2015) yapmış olduğu araştırmada elde ettiği sonuçlar, yeni simgenin grafik tasarım ve görsel iletişim tasarımı bölümlerindeki akademisyenler ve sektörde çalışan grafik tasarımcılar tarafından pek de kabul görmediğini göstermektedir. Anketteki sonuçlara göre, ... katılımcıların olumlu bulduğu tek madde, Türk Lirası simgesinin para simgesi olarak algılanmasıdır. Bu madde dışındaki tüm maddelere, katılımcılar olumsuz yaklaşmıştır. Bu durumda, Türk Lirası simgesinin anlam bakımından uygun olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Türk Lirası simgesi kullanışlılık bakımından değerlendirildiğinde, katılımcıların 5 maddeden yalnız 2 maddeye olumsuz yaklaştığı görülmektedir. Bu nedenle, Türk Lirası simgesinin kısmen kullanışlı olduğu sonucuna ulaşılabilir (Gökçearslan, 2015: 24).

Çalışmada dikkat çeken bir başka unsur da, katılımcıların %73,64'ü Türk lirası simgesinin bilgisayarda yazımının kolay olmadığını belirtmişlerdir. Ankette bunun nedeni araştırılıp ortaya konmamış ama bunun olası nedeni, TL simgesinin sadece sınırlı sayıdaki yazıyüzü setinde bulunmasıdır. Bu durumun ortaya çıkmasına, TL simgesinin standartlarını belirlemede sadece tek bir yetkili kurumun, yani Merkez Bankasının, belirleyici olması etkili olmuştur. Para simgeleri ekonomin konusu gibi görünse de, simgenin yazımına ilişkin dil-yazım ve tipografi kuralları devreye girmektedir. Dolayısıyla TL simgesinin özellikleri, içinde Türk Dil Kurumunun, akademik üyelerin, GMK gibi meslek örgütlerinin veya Dil Derneği gibi sivil örgütlerin bulunduğu, geniş katılımlı bir kurul tarafından belirlenmelidir.

Merkez Bankası güçlü bir para birimi algısı oluşturmak ve buna dolar ve euro gibi bir marka değeri kazandırmak istiyorsa, bunu öncelikli olarak kendi yurt sınırları içinde gerçekleştirmesi gerekmektedir. Vatandaşlar, bu simgeyi benimsemeli ve gururla yazabilmelidir. Ancak bunun yapılabilmesi için TL simgesinin öncelikli olarak grafik tasarımcılar tarafından kabul görmesi gerekmektedir. Fakat hala pek çok grafiker yeni simgeye alışamadıkları, kabullenemedikleri veya kullanımı kolay olmadığı için simge yerine TL kısaltmasını tercih etmektedirler. Bu da yeni simgenin toplum tarafından kabulünü zorlaştırmakta ve yaygınlaşmasını geciktirmektedir.

1. Türk Lirası Simgesi

Padişah Sultan Abdülmecid zamanında 1840 yılının başlarında Osmanlı Devletinin ilk kağıt parası olan Kaime tedavüle sokuldu (Kayral, 2012; Keş ve Turgut, 2015). Osmanlı Lirası olarak da bilinen bu mübadele aracı Cumhuriyetin ilanından sonra 5 Aralık 1927'de tedavülden kalkarak yerini Türk Lirası'na bırakmıştır (Gümüş, 2016: 18). Banknot ve madeni paralar üzerinde "Türk Lirası" ibaresi kullanılırken günlük yaşam ve yazım alanında "TL" kısaltması ile yazılmıştır.

Bol sıfırlı bir serüvenden sonra günümüzde paradaki sıfırlar azaltılmış ve yeni duruma uygun olarak da yeni bir tasarım ve Türk lirası algısına ihtiyaç duyulmuştur. Merkez Bankası, Türk lirasının artan itibarının perçinlenmesi ve dünyada bilinirliğinin artırılması amacıyla 8 Eylül 2011 tarihinde 'TL Simgesi Yarışması' düzenlemiş ve sekiz bini aşkın tasarım içerisinde Tülay Lale ve ekibine ait tasarımını kabul ederek Türk lirasının yeni simgesi olarak ilan etmiştir. Tasarımın ana çıkış noktası 'güven' ve 'istikrar' kavramlarıdır.

Görsel 1'deki simge merkez bankası tarafından ilan edilen Türk lirası simgesinin son halidir. Simgenin yapısal çözümlemesinde dik ve eğik çizgilerden oluşturulmuş olan tasarımın, yarım çipayı andırdığı görülmektedir. Majüskül 'L' ile miniskül 't' harflerinin birleşiminden meydana gelen simgenin ana yapısını kesen eğik iki paralel çizgi bulunmaktadır (Küçükdoğan, 2012: 12). L'nin kolu bir dairenin çeyreği kadardır. 't'nin kolu da sol alttan sağ üste doğru eğimli paralel iki çizgiden meydana getirilmiştir. TL simgesinin tasarımındaki piktografik ve ideografik öğeler Merkez Bankası tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

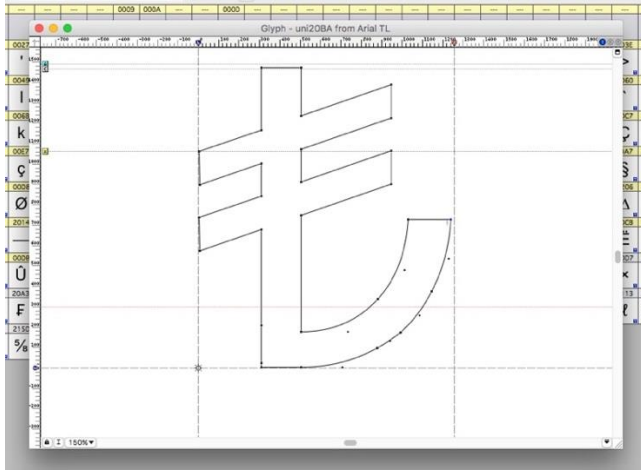
Türk lirasının ve Türkiye ekonomisinin iki belirgin özelliği olan "güven" ve "istikrar içinde yükselen değer" kavramları ön plana çıkartılmıştır. Simgenin çipaya benzemesi Türk lirasının kıymet saklama aracı olarak "güvenli bir liman haline

geldiğini" vurgulamaktadır. Paralel çizgilerin yukarı eğimli olması ise, Türk lirasının ve Türkiye ekonomisinin "istikrar içinde yükselen değerini" simgelemektedir (TCMB, 2012, <http://www.tcmb.gov.tr>).

Görsel 1. Yeni TL Simgesi.

TL simgesinin klavyelerde kullanılabilir olması için TL simgesi Merkez Bankasının sitesinden AbakuTLSymSans-Regular güncellemesinin indirilmesi gerekmektedir. Mayıs 2012 tarihinde Unicode Consortium (Evrensel Kod Konsorsiyum) tarafından, yeni simge için U+20BA TURKISH LIRA SIGN kodlamasının kabul edilmesiyle birlikte TL simgesi font takımlarına girmeye başlamıştır (Bkz. Görsel 2). Bu sayede TL simgesi ek bir uygulamaya gerek kalmadan klavyeden tuşlanabilmektedir. Font tasarımcıları bu güncellemeden sonra fontların 20BA numaralı glife TL simge tasarımlarını ekleyerek klavyelerde doğrudan kullanılması sağlayabilmektedir. TL simgesi Windows işletim sisteminde klavyeden Altgr+T ve Mac_OS sisteminde ise Alt+T kısayolu ile doğrudan tuşlanabilmektedir.

Görsel 2. TL Simgesinin uni20BA kodlu glifi gösteren Fontlab Studio 5 ekran görüntüsü.

“İki harfin birleşerek yeni bir harf oluşturmasına logogram adı verilir” (Erdal, 2015: 111). Diğer bütün para işaretleri gibi Türk lirası simgesi de tipografik bir işarettir. ‘L’ ve ‘t’ harflerinin birleşiminden meydana gelmiş olması nedeniyle bir logogramdır.

TL simgesinin bir başka özelliği ise sembolik anlamlara sahip olmasıdır. Şartnamede özgün, estetik, elde yazımı kolay ve akılda kalıcı bir simge özellikleri yanı sıra yarışmacılardan tasarımlarına ait açıklayıcı “tasarım teması” da istenmiştir (TCMB, 2011). Yani Merkez Bankası TL simgesinin bir ideogram gibi kavramsal özellikler de ifade etmesini istemektedir. İdeogramlar, piktogramların kavramları ifade edemediği durumlarda birden fazla piktogramın birleştirilmesiyle veya piktogramlara basit bir işaret eklemek suretiyle oluşturulmuş yazı işaretleridir (Uçar, 2004: 70-71). Buna göre, TL simgesinde güven ve istikrar kavramlarını ön plana çıkardığı için ideogram olarak değerlendirilebilir. Gökçearslan da TL simgesini birleşik simge kategorisinde değerlendirmektedir. Gökçearslan, TL simgesini birleşik simge kategorisinde değerlendirdiğini şu sözlerle açıklamaktadır:

Türk Lirası simgesi tipografik ve resimsel simge özelliklerini yansıtmaktadır. ‘T’ harfinin kullanımından dolayı tipografik, çıpa ve köprü formuna benzerliği nedeniyle de resimsel simge grubu içinde değerlendirilebilir. Ancak hem tipografik hem de resimsel simgenin soyut bir yaklaşımla bir arada kullanılması,

Türk Lirası simgesinin birleşik simge kategorisi içinde değerlendirilmesini gerektirir (Gökçearslan, 2015: 22).

Bütün bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere TL simgesinin yapısal olarak tipografik özellikleri olmakla birlikte aynı zamanda da görmeye yönelik kavramsal bir resimdir.

2. TL Simgesinin Yazımında Tipografik Problemler

Çalışma sürecinde yapılan incelemelerde, yeni simgenin tipografi açısından sorunlu iki ana noktanın olduğu sonucuna varılmıştır. Birinci sorun, simgenin yanına yazıldığı rakamlarla oluşturduğu font uyumsuzluğu; ikincisi de simgenin rakamdan önce yazıldığında meydana gelen imla sorunu ve bunun grafik tasarım işlerine olumsuz etkisidir.

2.1. TL Simgesinin Farklı Fontlarda Tasarlanmaması

Simgenin, tasarımlarda font uyumsuzluğunun nedeni gerek yarışma şartnamesinin hazırlanmasında gerekse nihai çalışmayı seçme sürecinde simgenin tipografik özelliklerinin göz ardı edilmiş olmasıdır. Merkez Bankası yetkilileri tarafından yeni işaret belirlenirken onun anlaşılabilir, özgün, estetik, elle yazımı kolay, akılda kalıcı olmasına ve taşıdığı simgesel değerleri baz alınmıştır.

Simgeler “ürün, hizmet, düşünce ya da nesneyi simgeleyen işaretlerdir. Simgesel işaretler, topluma yaygın hizmet veren alanlarda evrensel bir dil oluşturmak amacıyla kullanılır” (Becer, 2002: 194). Aynı zamanda simgeler “ardında bir öyküyü, ya da bir görsel ilişkiler zincirini barındırır. Kullanıldıkları toplumlar ve kültürlerde bir birlikte karar verilmişlik ve anlamı konusunda hemfikir olma temeline dayanır” (Uçar, 2004: 69). Fakat TL simgesinin anlamı konusunda herkes hem fikir olunmadığı görülmektedir (Bkz. Gökçearslan, 2015).

TL simgesi, logo veya amblem gibi düşünülmüş ve tasarımın bu kriterler çerçevesinde belirlendiği anlaşılmaktadır. Oysa Tuncer’in de ifade ettiği gibi para simgesi bir amblem değildir. Her şeyden önce para simgeleri genellikle majiskül karakterlerdir ve tipografiye ait bir unsurdurlar. Dolayısıyla para simgelerinin her fonta kolayca uyarlanabilmeleri gerekirler (2012: 30). Yani yerleşik para birimi işaretleri yazı karakterinden bağımsız işaret tasarımlarıdır. Dâhil oldukları yazı karakterinin tipografik özelliklerine göre yeniden şekil almaları gerekir (Argün, 2012). Tuncer’in hatırlattığı bir başka problem de TL simgesinin elle yazımının zorluğudur. Bunun nedeni simgenin aşağıdan yukarı doğru O harfinin sağ alt çeyreği gibi çıkan kavisin el hareketlerine uyumlu olmamasıdır (2012: 31). Aşağıdaki

örneklerde (Görsel 3) açıkça görüldüğü üzere TL simgesinin orijinalinden oldukça uzak çizildikleri görülmektedir.

Görsel 3. Semt pazarından görüntüler. Fotoğraf: Erol ÇİTÇİ.

Dünya genelinde çok sayıda font tasarımı mevcuttur ve TL simgesinin kaç farklı fonta uyarlanmış olduğunu belirlemek çok kolay değil. Fakat çevrimiçi araştırma yapıldığında popüler font sitesi MyFonts’da (2017) yapılan aramalarda en fazla satılan 50 yazı ailesi içinde sadece 6 tanesinde TL simgesi bulunmaktadır. Aynı şekilde en yeni 50 font kategorisinde de sadece 7 takımda TL simgesi tasarlandığı görülmektedir. Bazı grafik uygulama programları incelendiğinde, örneğin Adobe Illustrator CC 2015’de sadece 12 tane fontta TL simgesinin olduğu görülmektedir. Arial, Calibri, Caslon, Garamond, Helvetica, Myriad ve Verdana gibi çok kullanılan fontlara TL simgesinin eklenmiştir. Fakat yine de, elde edilen rakamlar TL simgesinin fontlara yeterince uyarlanmadığını göstermektedir. Font tasarımcılarının yeni font çalışmalarında dolar veya euro işaretini göz ardı ettikleri düşünülemez. Fakat TL simgesinin yazı karakteri takımlarında yer almaması simgenin yeterince tanınmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tasarımlarda grafik tasarım açısından kusurla çalışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aşağıdaki (Görsel 4 ve 5) grafik işlerde TL simgesinin, yanına geldiği rakamlarla aynı ölçü, biçem, ve hizaya sahip olmamasının getirdiği sonuçlar görülmektedir.

Görsel 4. American Life Dil Kursu ilanı.

An advertisement for Tozlu.com. The background is white. On the left, bold black text reads "TEK FİYAT DÖNEMİ!" followed by "Ayakkabı ve Çantalar" and "₺19,99". On the right, there is an image of a pair of brown leather boots and a matching handbag. Below the text, there are four circular icons with text: "KAPIDA NAKİT ÖDEME", "TOPTAN FİYAT YENİ SEZON ÜRÜNLER", "DERTSİZ TASASIZ İADE", and "KARGO BEDAVA (50 ve ÜZERİ ALIŞIMLAR İÇİN)". At the bottom left, small text reads "Reklamda kullanılan görseller temsilidir." At the bottom right, the "tozlu.com" logo is displayed in white on a black background.

Görsel 5. Tozlu.com kampanya videosu.

2.2. TL Simgesinin Rakamın Önünde Yazılması

Simgenin ne tarafa yazılacağı konusu tartışmalı bir durumdur ve bu konuda toplum nezdinde geniş bir uzlaşma varılabilmiş değildir. Tartışmayı sonlandırmak ve çözümü resmi bir bağlama yerleştirmek için Merkez Bankası ve Türk Dil Kurumu bu konuda birer açıklama yayınladılar.

Merkez Bankası'nın resmi internet sitesinin Sıkça Sorulan Sorular kısmında, TL simgesinin uluslararası uygulamalara paralel olarak simge, rakamın (parasal tutarın) solunda ve boşluk bırakılmadan kullanılması gerektiği yönündeki kararını topluma bildirmiştir (2012, Erişim: <http://www.tcmb.gov.tr>). Türk Dil Kurumu da kendisine yapılan başvurular üzerine TL simgesinin kullanılmasıyla ilgili bir toplantı gerçekleştirmiş ve kurul şu ortak karara varmıştır:

Merkez Bankasının tavsiye niteliğindeki kararını uygun görüyoruz. Grafikte ve rakamlarda simge rakamın sol tarafında ve bitişik olarak kullanılacak. Metin içerisinde kullanıldığı zaman ise 'TL' veya 'Türk Lirası' şeklinde yazılacak. Metindeki kullanımdan sonra getirilecek ekler de ona göre yazılabilecek. Ayrıca simge rakamların sağ tarafında da kullanılabilecek (TDK, 2012, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=265&Itemid=74).

Türk Dil Kurumu açıklaması metin içindeki Türk lirası ibaresinin nasıl kullanacağına ilişkin kısmi de olsa bir çözüm getirse eleştirilerin önüne geçememiştir. İtirazlar genelde bu önerinin Türk Dil bilgisine uymadığı yönündedir. Dil bilimciler de simgenin rakamın önüne yazılması gerektiği konusunda hemfikir değiller. Örneğin, Dil Derneği, TL simgesinin rakamdan önce yazılmasına şiddetle karşı durmaktadırlar. Dil Derneğinin kamuoyuna yaptığı duyuruda şu ifadeler yer verilmiştir:

Türk lirasına bir simge bulundu; yine devlet kurumlarının yönlendirmesiyle böyle kullanımlar ortaya çıktı:

₺ 134...

₺ 134+KDV...

Bu kullanımları şöyle okuyacaksınız:

Türk lirası 134

Türk lirası 134+KDV...

Bu, Türkçenin biçimbilgisine, tamlama kurma mantığına uymayan, İngilizcenin mantığını Türkçeye zorla, öykünerek uygulayan bir kullanım biçimidir. (Dil Derneği, 2012, <http://www.dilderneği.org.tr/TR,569/2-temmuz-2012.html>)

Benzer görüşü Tuncer de savunur ve simgenin rakamın önüne yazılması Türkçenin sentaksına uygun bir uygulama olmadığını söyler (2012: 31). Ayrıca Türk Dil Kurumunun kendi yayınladığı yazım kılavuzunda da kesme işaretlerinin kısaltmalardan sonra nasıl kullanılacağı açıklanmış ve getirilecek olan eklerin, okunan kelimenin son harfinin esas alınmasını gerektiği ifade edilmiştir. Örnek olarak da kg’dan, BDT’ye, TRT’den kelimeleri verilmiştir (TDK, 2009: 50). Böylece Türk Dil Kurumu kendi kurallarına ters bir uygulamaya izin vermektedir.

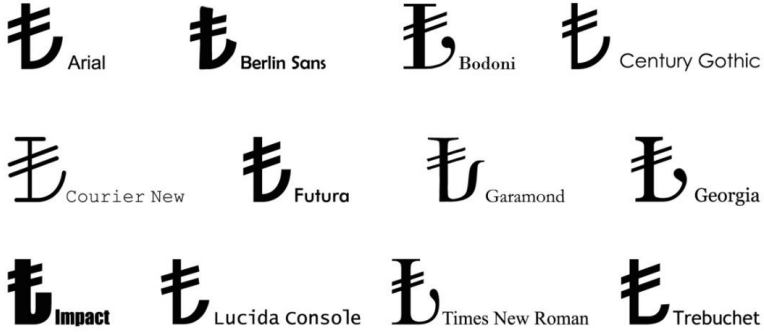
Görsel 6. Vitrin reklamından görüntü. Fotoğraf: E. ÇİTCİ

Görsel 6’daki vitrin reklamında yer alan afişte, fiyatlara ek getirildiğinde ortaya çıkan grafiksel problemi açıkça ortaya koymaktadır. Vitrin reklamındaki ‘-lik’ ekinin hangi yazı unsuruna eklendiği belli değildir. ‘-lik’ eki Türkçe dil kuralına göre TL kısaltmasına getirildiği anlaşılmaktadır. Ancak kesme işareti ve ekinin 648 rakamından sonra yazıldığı görülmektedir.

Dolayısıyla gerek okunuş gerek yazılış itibariyle TL simgesi pratikte bir kısaltma olarak kullanılmaktadır. İki resmi kurumun aldığı karar hem Türkçe’nin sentaksına hem de grafik tasarım açısından sorunlu bir karardır.

3. TL Simgesi için Tipografik Çözüm Önerileri

Grafik ürünlerinde TL simgesinin fontlarla uyumsuzluğunu ortadan kaldırmak için font tasarımlarına TL simgesi eklenmeli ve yaygın kullanılan fontlara TL simgesi uyarlanması gerekir. Aşağıdaki örneklerde (Görsel 7) çok bilinen bazı fontlar için tasarlanmış TL simgeleri görülmektedir.

Görsel 7. TL Simgesinin Farklı Fontlara Uyarlanması. Tasarım: Erol ÇİTÇİ.

Fakat bu noktada dikkat edilmesi gereken önemli bir konu bulunmaktadır. Görsel 7’de verilen yazı karakterlerinin tamamı lisanslı fontlardır. Her ne kadar bazı tasarımcılar lisanslı fontlar üzerinde değişiklikler yapsalar da, etik tavır, hak sahibi olmayan kişilerin lisanslı fontlarda değişiklik yapmaması yönündedir. Fakat açık lisansı bulunan fontlarda bir takım değişiklikler yapmak mümkündür. Bu yazı karakterleri takımlarına TL simgeleri tasarlanarak eklenebilir; ancak lisanslı fontlara TL simgesini eklemek tasarımcılarından ya da hak sahibi yazı evlerinin izni ile mümkündür. Bundan da anlaşılacağı üzere TL simgesinin fontlara eklenme süreci tek bir etkene bağlı olmayıp birden fazla değişkene bağlıdır. Öncelikli olarak font tasarımcıları TL simgesini, dolar ve euro simgelerinde olduğu gibi font takımındaki tipografik öge olarak tasarıma dahil etmelidirler. Fakat yabancı font tasarımcılarının veya font tasarım kuruluşlarının TL simgesini fontlarına dahil etmeleri talebe veya simgenin yaygınlaşmasına bağlıdır. Türk lirası uluslararası piyasalarda ne kadar çok kullanılırsa TL simgesine talebin artacağı kesindir. Sorun şu ki, Türk lirasının ne zaman değerlendirileceği belirsiz bir süreçtir. Burada anahtar konumundaki kurum Merkez Bankasıdır. Merkez Bankası devreye girerek simgenin pek çok fonta uyarlanma sürecini hızlandırmalıdır.

TL simgesinin farklı fontlara uyarlanması ve yeni font tasarımlarında yer alması uzun vadede de olsa çözülebilir. Ancak TL simgesinin rakamdan önce yazılma kararından vazgeçilmediği sürece grafik ürünlerde ortaya çıkan dil ve tasarım sorunu çözülemez. Merkez Bankasının TL simgesini uluslararası uygulamalara paralel bir karar olarak rakamın solunda yazılmasını istemesi anlaşılabilir. Fakat Türk Dil Kurumunun, Türk dil kurallarına aykırı olan, Merkez Bankasının kararını desteklemesi çok da anlaşılır bir durum değildir. Bu kararın sorunlu olduğu yapılan grafik tasarımlarda açıkça ortaya çıkmaktadır. Örnekler (Bkz. Görsel 8 ve 9) TL simgesinin rakamın önünde yazılmasının hem tasarım hem de Türkçe sentaksına göre yanlış olduğunu göstermektedir.

Görsel 8. İstanbul Shopping Fest afişi.

Görsel 9. D'S Damat- Opet alışveriş kampanya ilanı.

Aşağıdaki örnekte (Görsel 10) 'İstanbul Shopping Fest' ve 'D'S Damat-Opet' kampanya ilanlarındaki TL simgesinin doğru yazım biçimi gösterilmektedir. Bu örneklerdeki cümleler Türkçe'nin okunuşuna daha uygun bir söz dizimine sahiptirler. Ayrıca grafik tasarım açısından da doğru ve kullanışlı bir çözüm önerisi sunulmuştur.

Görsel 10. TL Simgesinin rakamdan sonra yazımına ilişkin örnek kullanım

Sonuç

Grafik tasarım açısından TL simgesi, devletin Türk lirasını markalaştırmak için yapmış olduğu önemli bir çalışmadır. Fakat bu makale çalışmasının kapsamında gerçekleştirilen incelemelerde TL simgesinin kullanımında, gerek tipografi ve gerek Türk dil kurallarına göre oldukça hatalı örneklerle rastlanılmıştır. Özellikle son dönemin görsel reklam ve tanıtımlarında ‘TL’ kısaltmasının daha çok tercih edildiği görülmektedir. Dolayısıyla, bugün geline nokta TL simgesinin kullanımında ve algısında, devletin hedeflediği marka yaratma çalışmalarında istenilen sonuçların alınamadığı gözlemlenmektedir.

Bunun başlıca nedeni, başlangıçtan itibaren TL simgesinin bir işaret, amblem veya logo olarak ele alınmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu işaretin kullanımını sağlayan ya da kolaylaştıran unsur onun harf özelliklerine sahip olmasıdır. Bu böyle düşünülmeyeceği için TL simgesi font tasarımlarında yer alamamakta hatta resmi kurum yetkililer tarafından, yer alması konusunda dahi bir düşünceye sahip olunamamıştır. Eğer font tasarımları içerisinde TL simgesi yoksa sadece grafik tasarımcılar değil, yazı ile üretim yapan kültür ve yayın dünyasında bu işaret kullanamayacak ve TL simgesinin yaygınlaşamamasını engelleyecektir. Bu nedenle TL simgesinin daha fazla sayıdaki fontlarda tasarlanması gerekmektedir. Yazı yüzlerinde TL simgesinin yer almasını sağlamak kolay değil. Türkçe dizgi yapacak olanların font satın alırken TL harfini de istemeleri talep artışını sağlayabilir ancak

bu tür bireysel çabalar yeterli değildir. Çünkü piyasada çok sayıda lisanlı ve lisansız font var. Bu da kapsamlı bir çalışma anlamına geldiği gibi aynı zamanda da büyük bir bütçe gerektirir. Dolayısıyla Merkez Bankası simgeye sahip çıkmalı ve meslek örgütlerini, sivil toplum örgütlerini ve konunun diğer uzmanlarını bir araya getirerek bir yol ve yöntem belirlemelidir. Böylece çok sayıdaki fonta TL simgesinin eklenmesi sağlanabilir böylece grafik tasarım açısından daha doğru çalışmaların ortaya çıkartılması sağlanabilir.

Yapılması gereken diğer önemli şey ise TL simgesinin rakamın önünde yazılması gerektiği kararından vazgeçmektir. Çünkü bu en başta Türk dil kurallarına aykırı bir uygulamadır. TL simgesinin rakamdan sonra yazılması Türkçe uygun olduğu gibi, grafik tasarım açısından da doğru bir karardır. ‘Uluslararası uygulamalara paralel’ olma amacı, böyle bir kararın alınmasında yeterli bir gerekçe değildir. Çünkü para simgelerinin rakamdan önce yazılması gerektiren uluslararası bir karar yoktur. Bu tür kararları her ülkenin kendi koşulları belirler. Örneğin pek çok Avrupa Birliği üyesi ülkede simge rakamdan önce yazılırken İspanya’da Euro işareti rakamdan sonra yazılmaktadır. Dolayısıyla TL simgesinin nereye yazılacağı konusu öncelikli olarak kendi dil bilgisi ve sonra da tipografi kurallarına göre belirlenmelidir.

KAYNAKLAR

Argün, C. (2012). Türk Lirası’nın Yeni Simgesi: Kaş Yaparken Göz Çıkarma, *AdAfter*. Erişim: 18.12.2012. www.adafter.com/2012/05/04/turk-lirasinin-yeni-simgesi-kas-yaparken-goz-cikarma

Bagli, H., Gelmez, K. (2013). Anatomy of a New ‘Letter’: A Story of a Design Competition for the Currency Sign of Turkish Lira, *Typoday*. Erişim: 20.02.2017 http://www.typoday.in/2013/spk_papers13/humanur-koray-typographyday2013.pdf

Erdal, G. (2015). *İletişim ve Tipografi*, İstanbul: Hayalperest Yayınevi,

Gümüüş, A. (2016). Para Ve Endeks Yazım (İmla) Ve Okuma Kılavuzu Var Mı? Paralar, Menkul Kıymetler Ve Endeksler Nasıl Yazılır, Nasıl Okunur?. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1, s. 17-38.

Dil Derneği (2012a). Türk Lirası İmi Sayıdan Önce Kullanılamaz. *Dil Derneği*, Erişim: 20.12.2016 <http://www.dilderneği.org.tr/TR,569/2-temmuz-2012.html>

(2012b), "TL" İmi İçin TCMB İle Yazışmamız, *Dil Derneği*, Erişim: 20.12.2016. <http://www.dilderneği.org.tr/TR,508/tl-imi-icin-tcmb-ile-yazismamiz.html>

Gökçearslan, A. (2015). Türk Lirası Simgesinin Grafik Tasarım Öğeleri Bakımından İncelenmesi. *Sanat-Tasarım Dergisi*, Sayı: 6, s. 19-25. Erişim: 28.12.2016 <http://e-dergi.marmara.edu.tr/marustd/article/view/5000181232/5000160998>

Kayral, G. (2012). Osmanlı Döneminin en Önemli Mali Reformu/Sorunu: Kağıt Para. *Milli Saraylar Sanat-Tarih-Mimarlık Dergisi*, Sayı:10, s. 23-36.

Keş, Y., Turgut, B. F. (2015). Kültür ve Sanatın Yansıması Para Tasarımı Osmanlı Son Dönem Kaimeleri ve Cumhuriyet'in İlk Emisyonları. *Medeniyet Sanat, İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, Cilt:1 Sayı: 2, s. 31-47.

Kücükerdoğan, R. (2012). Para birimleri ve simgeledikleri, *Grafik Tasarım Dergisi*, Sayı: 48. s. 12-16.

Tuncer, A. S. (2012). Bana Bunun Franklin Gothic'ini Yapabilir Misin Abidin?, *Grafik Tasarım Dergisi*, Sayı: 48, s. 30-31.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2012). Sıkça Sorulan Sorular. Erişim: 22.12.2012 http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sss_simge.php

(2011). TL simge yarışması şartnamesi. Erişim: 12.03.2013 <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2011/TLsartname.pdf>

Türk Dil Kurumu. (2009). *Yazım Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

(2012). TDK 80. kuruluş yıl dönümünü kutladı. Erişim: 12.03.2013 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=265&Itemid=74

Uçar, T. F. (2004). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*, İstanbul: İnkılap Yayınları.

RESİM KAYNAKÇASI

American Life Dil Kursu ilanı. Erişim: 12.01.2016, http://www.umraniye.americanlife.com.tr/allin_edirne_nku_broşür

D'S Damat- Opet alışveriş kampanya ilanı. Erişim: 20.12.2016
<https://www.pinterest.se/pin/37295503136109112/visual-search/?x=0&y=0&w=564&h=564>

İstanbul Shopping Fest afişi. Erişim: 12.01.2016, <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/e5/e2/3f/e5e23f339784202e88c29bb51425a8ee.jpg>

Tozlu.com kampanya videosu. Youtube. Erişim: 10.01.2016,
<https://www.youtube.com/watch?v=LNkaNZIAzss>

Yeni TL Simgesi. Erişim: 05.01.2013,
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/45a27988-3e5e-4c60-9143-e3d3536d48ba/TLSimge-download.jpg?MOD=AJPERES>